

ב"ה, גליון יג תשרי תשל"ט וועד העולמי ללימוד תורה לשמה ובזכות זה נזכה להגאולה שלימה בקרוב בב"א מערת אליהו, חיפה, ארץ ישראל

קובץ שיערים חלק ב' סימן מז

תשובה לשואל ממדינה ידועה:

**שאלה, אם מותר להתעסק בחכמות חיצוניות, ובאיזה אופן
יתקיים ההיתר הזה ?**

**כי תכלית היצירה היא רק התורה, ובהקדמת
הרמב"ם לפירוש המשניות האריך שם לבאר,
מאמרם, אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של
הלכה, כי אין כונתם לומר שאין צורך לעולם בשום
חכמה זולת התורה, כי באמת כל החכמות נצרכות
לישוב העולם, אלא שאינן התכלית רק אמצעים
להתכלית, אבל תכלית כל הבריאה היא התורה
לבדה, והעושה שאר חכמות קבע נראה מדעתו שהן
תכלית בפני עצמן, וזהו נגד דעת תורה**

תשובה. השאלה הזאת נחלקת לכמה חלקים, א) אם ההתעסקות הזאת מביאה לקריאת ספרים שיש בהם מינות אסור, והקורא בספרים כאלו עובר בלא תעשה דולא תתורו אחרי לבבכם ואל תפנו אל האלילים, כמבואר ברמב"ם פ"ב מהל"עבודה זרה לענין ספרי עבודה זרה, וקל וחומר לספרי כפירה החמורה יותר מעבודה זרה, שהרי עובד עבודה זרה נידון בבית דין וצריך התראה והרודף

אחרי עבודה זרה לעובדה לא ניתן להצילו בנפשו, ואילו כופרים מצוה על כל אדם להורידן, ואינו צריך התראה ולא בית דין, ונראה דכיון דאסור להתרפאות בעצי אשירה אפילו במקום סכנה משום דילמא אתי לאימשוכי אחרי עבודה זרה, אם כן ה"ה בקריאת ספרי מינות שייך הטעם הזה דילמא אתי לאימשוכי אבתרייהו, ולשיטת הרמב"ן דאיסור הנאה מעבודה זרה הוא בכלל אביזרייהו דעבודה זרה, ה"ה לאו דאל תפנו אל האלילים הוא גם כן בכלל אביזרייהו דעבודה זרה, ולפי"ז הקריאה בספרי מינות אסורה אפילו במקום פיקוח נפש, וכל שכן שלא הותרה בשביל ריוח או הפסד ממון:

ב) אם אין צריך לקרוא בספרי מינות, אלא שצריך להתלמד בגימנזיות ואוניברסיטאות בין ילדי נכרים, ורואה אדם בבנו או בתו שזה מביא להם להתחבר לנכרים ולדרכיהם, עוברין בלא תעשה השמר לך פן תנקש אחריהם, והתורה ציותה להתרחק ולהבדל מהם בכל מיני ריחוק - רמב"ם פי"א מהל' עבודה זרה - ולא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בזכות שלא שינו שמותיהם לשונם ובגדיהם:

ג) אם הלימוד אינו מביא לקריאה בספרי מינות ולהתחבר לנכרים ולומד חכמה חיצונית לשם אומנות כדי להתפרנס ממנה, אין שום איסור בזה, ולימוד אומנות כדי להתפרנס היא מצוה, ומה"ט פוסקין בשבת על התינוק ללמדו אומנות, דהוי בכלל חפצי שמים, דחייב אדם ללמד את בנו אומנות, אלא שזהו לכלל העולם, אבל אם רואה אדם בבנו שנפשו חשקה בתורה והוא מוכשר להיות גדול בתורה, בזה אמר ר' נהוראי מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, ולא חלק ר' נהוראי אהא דחייב אדם ללמד בנו אומנות, ואי אפשר לומר בדעת ר' נהוראי ששום אדם לא יתעסק באומנות רק בתורה לבדה, כי הוא דבר שאי אפשר קודם ביאת המשיח, וקרא כתיב ואספת דגנך הנהג בהן מדת דרך ארץ, וראיה לזה מהא דפריך בגמ' מכות ה' אומנות נמי מצוה ומשני דגמיר אומנות אחריתי, ומאי קושיא דילמא מתניתין כר' נהוראי, אלא ודאי דליכא פלוגתא בזה כלל, עיין במשנה ברורה ס"ס ש"ו ויותר מוכח כן בירושלמי שהביא כ"ת ריש פיאה, שאלו את ר' יהושע מהו שילמוד אדם את בנו יונית, אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה, מעתה אסור ללמד את בנו אומנות, והתני ר' ישמעאל ובחרת בחיים זו אומנות, ר' אבא בריה דר' חייא מפני המסורות, והיינו דאין האיסור מפני ביטול תורה, אלא גזירה מיוחדת היתה שלא ללמוד יונית מפני קלקול המלשינים, ואמאי לא משני דס"ל כר' נהוראי, אלא שקושית הגמרא צ"ע, אמאי לא משני דמיירי היכא דגמיר אומנותא אחריתי, ושפיר אסור בכה"ג משום ביטול תורה, ושמא משום דסתמא קאמר לאסור, על כל פנים היכא דיש בזה משום אומנות ודאי שרי, אלא שנחלקו הפוסקים אם מותר ללמוד שאר חכמות בשבת ויו"ט:

ד) היכא שאין צריך ללומדה בתורת אומנות, אלא שרוצה להשתעשע בה, יש מקום לאסור משום ביטול תורה, דהיכא דעייל ירקא ליעול בישרא וכוורי, ונראה דבזה מיירי הרמ"א יו"ד סי' רמ"ו דכתב ומותר ללמוד באקראי בשאר חכמות, ומקורו בירושלמי פ' חלק, להגיון ניתנו ולא ליגיעה אלא כקורא באיגרת, והיינו שלא יעשם קבע אלא עראי, וכעין זה מתבאר מלשון הספרי שהביא שם בביאור הגר"א, ויש להסתפק בטעמא דאין לעשותם קבע, אם הוא משום ביטול תורה, אם כן אפשר דלא שייך זה אלא באנשים ולא בנשים, מיהו באמת גם נשים חייבות ללמוד כדי לידע איך לקיים המצות שחייבות בהן, או אפשר, דאפילו בלאו הכי טעמא אין לעשותן קבע, שלא יתן להם חשיבות כחשיבות התורה, ולא ישכח כי תכלית היצירה היא רק התורה, ובהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות האריך שם לבאר, מאמרם, אין להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, כי אין כונתם לומר שאין צורך לעולם בשום חכמה זולת התורה, כי באמת כל החכמות נצרכות לישוב העולם, אלא שאינן התכלית רק אמצעים להתכלית, אבל תכלית כל הבריאה היא התורה לבדה, והעושה שאר חכמות קבע נראה מדעתו שהן תכלית בפני עצמן, וזהו נגד דעת תורה:

ה) ובעיקר הגדול הזה, נשתבשו מאד במדינתם, שהחשיבו לימודים חיצונים כמו לימוד התורה, כי סבורים היו דכמו שצריך ללמוד תורה לשמה כן צריך ללמוד לימודים חיצונים לשמן, אפילו אינן צריכין לו לאומנתו, והראיה שכן דעתם, שהרי דורשין מעצמן - ולא מפני חוק השלטון - מהרבנים שיהיו ד"ר לפילוסופיה, ועפ"י דעת תורה נהפוך הוא, שכמו שצריך ללמוד תורה לשמה, כן בשארי לימודים צריך ללומדן דוקא שלא לשמן אלא לעשותן קרדום לחפור בהן, ותוצאות השיבוש הזה שהשוו במדרגה אחת לימוד חכמה חיצונית ללימוד התורה - רע ומר מאד, כי המתלמדים להיות רבנים לבד שהם צריכים לחפש הוראת "שעות" להתפרנס, עוד צריכין לילך לאוניברסיטה, ותורתם אימתי תהא נעשית ? והתורה חוגרת שק שהכניסו צרתה לביתה למען הרעימה, ומה ששגור בפיהם המאמר טוב תורה עם דרך ארץ, הנה במדרש רבה פ' נשא איתא "סלת בלולה בשמן, שתהא התורה בלולה במע"ט, כי הא דתנינן, טוב תורה עם ד"א", ומבואר דפירוש ד"א במשנה זו, הוא מע"ט, וזהו פירוש ר"ת המובא בתוס' ישנים יומא פ"ו שדקדק מלשון המשנה דד"א עיקר, והיינו דלא המדרש עיקר אלא המעשה, אלא שבתוס' שם נראה שפירשו ד"א על אומנות, וכפירושם נמצא במדרש הנעלם אינני זוכר כעת מקומו, ולפירוש זה כתבו שם דתורה עיקר ודרך ארץ טפל, שצריך לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי, והגורם לשיבוש זה במדינתם היה על ידי נגיעה, שהיו סבורים כי אם יתקרבו להגוים להשתוות להם תקטן שנאתם לישראל, וטעו גם בזה טעות גדולה, כי אדרבא

עיקר סיבת השנאה לישראל בדורותינו הוא מפני שעברנו על עצת אבינו הזקן "למה תתראו", ודי למבין:

ו) ובימינו, שעל ידי הסרת הטבעת נתעורר אצלם רוח טהרה לשוב להדרך אשר דרכו בה אבותינו מעולם, ראשית כל התיקונים צריך להיות במינוי הרבנים, כי כולא גופא בתר רישא גריר, תחת אשר עד עתה דרשו מהתלמידים להיות רבנים שילכו לאוניברסיטה, עליהם לדרוש מהם מעתה שלא ילכו לאוניברסיטה, וכל המרבה בתורה וי"א משובח, ולא המרבה בפילוסופיה, וכן בחינוך הבנים לא יבקשו להם אומנות הבאה על ידי קריאה בספרי מינות, כי על זה כתוב הרחק מפתח ביתה, כי אם יבקשו להם אומנות בהיתר ולא באיסור, והיד ה' תקצר? כי הבא לטהר מסייעין אותו, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו, ותחת אשר עד עתה אמרו "נהיה כגוים", יאמרו מעתה "לא נהיה כגוים", ואם ככה יעשו יקוים בהם ובכל ישראל הכתוב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי, אם אתם מובדלין מן העמים הרי אתם שלי:

ז) בענין הליכה לתיאטרות כבר הוזהרנו אל תשמח ישראל אל גיל כעמים, לבד מה שיש בזה משום מגרה יצה"ר בנפשיה, ומשום מושב לצים, והמקרא צווח אל תתלוצצו פן יחזקו מוסריכם, וידוע שבדורות הקודמים התרחקו אבותינו מזה בכל מיני ריחוק, ולא נעשה הדבר הזה כהיתר אלא מפני שעברו ושנו בו:

ח) מה שהביא כ"ת בשם ספר באר שבע להקשות על מה שלא הביא הרמב"ם בהלכות תשובה דין קריאה בספרים, אין הספר הזה אצלי - והנה איסור הקריאה כתב הרמב"ם בפ"ב מהל' עבודה זרה, ולמה לו לחזור ולשנותם בהל' תשובה, אבל מה שהקשה שם עוד על הרמב"ם שקרא בספרי עבודה זרה דא ודאי קושיא, אבל הרמב"ם העיד על עצמו באגרתו לרבינו יהונתן הכהן, שלמד חכמות חיצונות לשרת את התורה להיות לה לרקחות ולטבחות, ומאחר שהיתה כונתו למצוה, י"ל שסמך אהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, ואף דהיכא דשכיח היזיקא לא אמרינן הכי י"ל שהרמב"ם אמודי אמיד נפשיה, שלפי רוחב דעתו וטוהר לבו לא הוי שכיח היזיקא אצלו, אבל באנשים קטנים כמונו הדבר פשוט דהוי שכיח היזיקא ואסור ללומדן אפילו כונתו למצוה, ולמה הדבר דומה, לסמי מרפא הניתנין מהרופאים שיש בהן סמי מות וארס נחשים ובכ"ז הן מרפאין, אבל בד"א דוקא אם יכינם רופא מומחה היודע לצמצם שיעורן במדה ובמשקל ולערב בהן דברים המחלישים את הארס, אבל אם יכינם מי שאינו מומחה בודאי יאבד נפשות, ובחגיגה ט"ז בהא דלמד ר' מאיר מאחר, קאמר בגמ' הא בגדול הא בקטן, ומכל מקום עדיין יש לפקפק בזה, שהרי החכם מכל אדם נתפס על שסמך ברוב חכמתו לומר אני ארבה ולא אסור, וצ"ל דהתם כיון דלא היה מצוה בנישואי הנשים החכמה לבדה לא הועילה, אבל בעוסק במצוה דמצוה מגינה

אלא דאינה מגינה במקום דשכיח היזיקא, בזה י"ל דהיכא דאיכא רוב חכמה משויא ליה כלא שכיח היזיקא, וממילא שלוחי מצוה אינן ניזוקין (ובברכות ל"ב אפילו נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק אבל עקרב פוסק דרוב נחשים אינן ממיתין, ומקשין כיון דמיעוט נחשים ממיתין אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב, וי"ל דלכאורה גם בעקרב אין לפסוק דשלוחי מצוה אינן ניזוקין, וצ"ל דבעקרב מיקרי שכיח היזיקא, אבל בנחש כיון דרוב נחשים אינן ממיתין הוי לא שכיח היזיקא):

ט) מ"ש כ"ת כי נראה מדברי הקדמונים שנחלקו אם מותר להתעסק בפילוסופיה, באמת כן הוא שנמצאו בין הקדמונים מתירין, ומדברי מובת הלבבות בהקדמתו נראה שהיא מצוה - דע את אלקי אביך - שהאמונה תהא על ידי ידיעה, והחולקין אמרו שהמאמין מפני קבלה מהאבות זוהי מצות אמונה, אבל למעשה אצלנו אין שום נ"מ ממחלוקת זו, כי הדבר פשוט כי גם לדעת המתירין אין ההיתר אלא היכא דלא שכיח היזיקא, היינו באנשים שמילאו כרסם בבשר ויין - כלשון הרמב"ם - ואשר יראתם קודמת לחכמתם, שכל הרוחות שבעולם לא יזיזום ממקומם, באלו אמרו שמצוה להן לברר האמונה על ידי חקירה, אבל לא באנשים פחותי ערך כמונו, אשר הסכנה עצומה לנטות ולטעות, ולעולם לא יעמוד אדם במקום סכנה, ותדע, שהרי מצות האמונה היא לנער מבן י"ג שנה ולנערה בת י"ב, היעלה על הדעת לאמר שהתורה חייבה לכל מנער ועד זקן טף ונשים שיהיו כולם פילוסופים כאריסטו, ואין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אלא ברור שלא דברו בעלי השיטה הנ"ל אלא מיחידי סגולה, אשר אינם מצויים כלל בדורותינו:

י) מ"ש כ"ת בטעמא דמותר ללמד בתו יונית, לחד מ"ד משום דנשים פטורות מת"ת, אין נראה לפרש כן, דהא טעמא דוהגית איפריך, אלא מעתה אסור ללמד אומנות - ומסקינן הטעם משום מסורות, ואף דבנשים לכאורה גם כן שייך טעמא דמסורות מ"מ לא גזרו בנשים מפני שהוא תכשיט להן כמבואר שם:

יא) מ"ש כ"ת להעיר, דכמו שמותר בכשפים כדי להתלמד, ה"נ י"ל לקריאה בספרי מינות כדי להתלמד, הנה התם ילפינן מקרא יתירא לעשות ולא להתלמד, וכן במפטם את הקטורת להתלמד פטור, דכתיב להריח ולא להתלמד, אבל קריאה בספרי מינות דאסורה, מטעם דילמא אתי לאימשוכי אבתרה, והטעם הזה שייך גם במתלמד. וגם אין לומר במתלמד בעבידתיה טריד כדאמרי' לענין מרביע בהמה, דשאני מינות דמשכא טפי. עיין בתוס' עבודה זרה י"ז ד"ה ניזיל:

יב) מה שלא הביא הרמב"ם הא דקורא בספרי מינין אין לו חלק לעוה"ב, אפשר שזו היתה קושית באר שבע, י"ל דהא דקורא בספרי מינין אין לו חלק לעוה"ב אין הכונה מפני שעבר על איסור קריאה, אלא הכונה שבא לידי כך שלא היה לו חלק לעוה"ב משום כפירה, והכופר אין לו חלק לעוה"ב, וד"ז כבר כתב הרמב"ם:

יג) מ"ש בביאור הגר"א על הרמב"ם שלא ראה את הפרדס, וכונתו להשיג עמ"ש הרמב"ם, דמעשה בראשית היא חכמת הטבע, ובודאי אם כונת הרמב"ם כפשוטו, הן דברי תימה דמעשה בראשית אלו לומדין בכל הגימנזיות, אבל בדרשת הר"ן דרוש א' פירש היטב עומק כונת הרמב"ם, והכריח כפירושו, יעיי"ש, דיש חכמת הטבע נגלית ונסתרת, וכונת הרמב"ם לחכמה הנסתרת שבטבע וזה אי אפשר להשיג בשכל אנושי כי אם ברוה"ק עיי"ש:

יד) נראה דכופר העושה מצוה אינה כלום דהוי מתעסק לפי מ"ש הר"ן בשם הרא"ה דאפילו למ"ד מצות אין צריכות כונה והאוכל מצה בלא כונה יצא, אבל דוקא כשיודע שזו מצוה והיום פסח ולא באינו יודע דאז הוי מתעסק, והכופר אינו יודע שהיום פסח ולא שזו מצוה של מצוה, דלפי דעתו ליכא שום מצוה בעולם, מיהו נראה דלפי מ"ש במ"מ דאכילה שאני שכן נהנה אם כן גם במתעסק יצא כמו חלבים ועריות וצ"ע בזה:

ליקוט גדול המקיף כל עניני לימוד תורה לשמה וגודל תועלתה, דברי התעוררות בוערים כלפיד אש - לאדמור"ם, רבנים, דיינים, ראשי ישיבות, מגידים, דרשנים, נשיאי מוסדות, מנהלים, מלמדים, ולכל יהודי ויהודי - חובתן ואחריותן כלפי הציבור וכלל ישראל ואלפי אלפים ורבבות רבבות זכיות שביכלתן לרכוש בקלות מידי יום ביומו.

מלוקט מש"ס בבלי וירושלמי, תו"כ, ספרי ספרא, מדרשים, ילקוט וזוה"ק, ראשונים ואחרונים, רמב"ם, שו"ע ופוסקים, וספרי שו"ת, מפרשי התורה, ספרי יראים ומוסר חסידות.

(המשך אי"ה בגליון הבא)